

הלכות הדף היומי

מסכת חולין

תוכן עניינים

- א. שכן איסורו נוהג בבני נח ... בבן נח דברי הכל מוזהר על הטמאין כטהורין.....1
- ב. אבר מן החי צריך כזית מ"ט אכילה כתיבה ביה במשהו בשר גידין ועצמות 3
- ג. אכל צפור טהורה בחייה בכל שהוא במיתתה בכזית.....5
- ד. וטמאה בין בחייה בין במיתתה בכל שהוא.....6
- ה. לא תאכל הנפש עם הבשר זה אבר מן החי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו זה בשר מן החי ובשר מן הטרפה... אכל אבר מן החי ובשר מן החי ... חייב שתים 6

דף קב.

א. שכן איסורו נוהג בבני נח ... בבן נח דברי הכל מוזהר על הטמאין כטהורין

כבר התבאר במסכת סנהדרין דף נו: שעל ששה דברים¹ נצטווה אדם הראשון: על ע"ז, ועל ברכת השם, ועל שפיכות דמים, ועל גילוי עריות, ועל הגזל, ועל הדינים, אף על פי שכולן הן קבלה בידינו ממשנה רבינו, והדעת נוטה להן, מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטווה, הוסיף לנח² אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו, נמצאו שבע מצות, וכן היה

¹ רמב"ם הלכות מלכים פרק ט הלכה א

² ואמרינן בתר הכי (דף נ"ט:) אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה דכתיב לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ ולא חית הארץ לכם וכשבאו בני נח התיר להם שנאמר כירק עשב נתתי לכם את כל יכול לא יהא אבר מן החי נוהג בו ת"ל אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו משמע מהבא שאדם הראשון לא נצטווה על אבר מן החי שמי שמצווה על אבר מן החי משמע דכשאינו מן החי מותר לו וכיון דלאדם הראשון לא הותר לו בשר כלל לא היה צריך לצוותו על אבר מן החי וזהו שכתב רבינו על ששה דברים נצטווה אדם וכו' הוסיף לנח אבר מן החי ואף על גב דמייתי סתם כולו שבע מצות מויעזר ה' אלהים והוא קרא באדם כתיב הא משמע מדברי רבינו דהוא קרא אסמכתא בעלמא ולא שבקינן מימרא דרב יהודה דמשמע מינה דאדם הראשון לא נצטווה על אבר מן החי משום אסמכתא בעלמא והא דלא מני רבינו שנצטווה אדם שלא לאכול בשר משום דמצות נוהגות לדורות קא מני שאינה נוהגת לדורות לא קא מני. כס"מ שם

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת חולין

הדבר בכל העולם עד אברהם, בא אברהם ונצטוו יתר על אלו במילה³, והוא התפלל שחרית⁴, ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה⁵ והתפלל ערבית, ובמצרים נצטוו עמרם במצות יתירות⁶, עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו.

כל שאסור⁷ על ישראל משום אבר מן החי אסור על בני נח, ויש שבני נח חייבין ולא ישראל, שבני נח אחד בהמה וחיה בין טמאה בין טהורה חייבין עליה משום אבר מן החי, ומשום בשר מן החי, ואבר ובשר הפורשין מן המפרכסת אף על פי ששחט בה ישראל שני סימנין, הרי זה אסור לבני נח משום אבר מן החי.

³ קשה דבריש פרק אמר להם הממונה (דף כ"ח ב) אמרו אמר רב קיים אברהם אבינו כל התורה כולה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו' אמר ליה רב שימי בר חייא לרב ואימא שבע מצות הא איכא נמי מילה ואימא שבע מצות ומילה אמר ליה א"כ מצותי ותורתיו למה לי אמר רב ואי תימא רב אשי קיים אברהם אבינו עירובי תבשילין שנאמר תורותי אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבע"פ ע"כ. וא"כ היה לו לומר דאברהם קיים הכל וכי תימא מה שאמר מילה הוא משום דמילה דוקא נצטוו אבל כל השאר קיים מעצמו וכדייק מלת נצטוו כדכתב הרב כ"מ אכתי קשיא דיצחק הפריש מעשר דנתן הוא מעצמו ולא נצטוו וכיון דנחית לכתוב מה שלא נצטוו ג"כ א"כ לימא דאברהם קיים הכל. לח"מ שם.

⁴ השיג הראב"ד "היה ראוי לומר והוא התפלל שחרית והפריש מעשר" וכן היה הדבר בכל העולם וכו'. כוונת הראב"ד ז"ל בהשגתו שבאברהם הוא דכתיב שקיים מעשר דכתיב ויתן לו מעשר מכל. וצ"ל כי אברהם זכה בכל הדברים הרכוש ומשם נתן למלכי צדק המעשר, ורבינו לא רצה לפרש כן שהרי אין המעשרות נוהגות אלא בנידולי קרקע שלו לפיכך תפס בדברי האגדה שאמרו שיצחק הוא שהפריש המעשר שנאמר וימצא בשנה ההיא מאה שערים וכן דעת המתרגם ורש"י ז"ל והרמב"ן ז"ל בפירוש התורה שלו, ואף על פי שלא מצינו שנצטוו על המעשר בהדיא כיון שהיו נוהגין בו משמע דמצוה היא שכן מצינו ביעקב כתיב על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה ומקרא בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו. רדב"ז שם. וכ"מ ולח"מ וכל הדברים יגיעים דמאי ענין ויתן לו מעשר מכל השלל למצות מעשר ושאינו יצחק דכתיב ביה ויזרע יצחק וגו' וימצא מאה שערים הוא דדרשי במדרש רבה ובפרקי ר"א שנתן מעשרות עיין ילקוט פרשת תולדות. ובפרשת לך בשם הפסיקתא הרימותי ידי וכו' שמע בני מוסר אביך וגו' אבות ראשונים הפרישו תרומות ומעשרות אברהם הפריש תרומה גדולה שנאמר הרימותי ידי וכו' יצחק הפריש מעשר שני שנא' ויזרע יצחק יעקב הפריש מעשר ראשון שנא' וכל אשר תתן לי וגו' עיין שם הרי דליכא למ"ד דאברהם הפריש מעשר דמה ענין מעשר השלל למעשר דגן. ובמדרש רבה פליגי תנאי בפ"י הרימותי דר' יהודה אמר תרומה גדולה ור' נחמיה אמר עשאו שבועה ורבנן אמרי עשאו שירה עיין שם ובזית רענן ולדרך רבנו כיון שהפריש יצחק מעשר שני בהכרח הקדים להפריש תרומה גדולה ומעשר ראשון דהא אסור להקדים מעשר שני לתרומה ומעשר ראשון ועיין נדרים דף ל"ב. מרכה"מ שם.

⁵ קשה דבפרק גיד הנשה אמרו (דף ק') נוהג בטהורה ואינו נוהג בטמאה ר' יהודה אומר אף בטמאה אמר ר' יהודה והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה וכו' אמרו לו בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו משמע דלא נאסר אלא בסיני וליעקב לא נאסר אליבא דרבנן דקי"ל כוותיהו וא"כ איך כתב רבינו דיעקב הוסיף גיד הנשה וכי תימא דהוסיף מדעתו קאמר מ"מ קשה מנא ליה לרבינו הא וצ"ע. לח"מ שם.

⁶ לא נתבאר מה הם המצות אשר נצטוו בהן. רדב"ז שם
⁷ רמב"ם שם הלכה יג

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | וובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת חולין

אחד האבר או הבשר הפורש מן הבהמה או מן החיה, אבל העוף⁸, כתב הרמב"ם יראה לי שאין בן נח נהרג על אבר מן החי ממנו. אבל מכל מקום אסור הוא⁹, ובשרצים אין אפילו איסור אבר מן החי. וי"א¹⁰ שדין העוף כדין בהמה וחיה ונהרג על אבר מן החי ממנו.

ב. אבר מן החי צריך כזית מ"ט אכילה כתיבה ביה במשהו בשר גידים ועצמות

שלשה מיני אברים הם:

1. שיש להם בשר גידים ועצמות, כגון הירד והרגל וכיוצא.
 2. שאין בהם אלא בשר בלבד, כגון הלשון והביצים והטחול והכליות והחלב וכיוצא.
 3. שאין בהם אלא עצמות וגידים בלבד, והיא הארכובה הנמכרת עם הראש, היינו העצם הנחתך עם הפרסות כשמפשיטין את הבהמה.
- אבר שאין בו עצם¹¹ בין שחתך כולו בין שחתך מקצתו אסור משום אבר מן החי, (להלן אבמה"ח)

⁸ וליכא למימר שהוא טעות כאשר כתב הראב"ד וראוי להיות אבל השרץ וכו' דעל השרץ לא היה אומר רבינו יראה לי דתלמוד ערוך בשנים או שלשה מקומות באותה סוגיא שאין אמה"ח נוהג בשרצים לפי שאין דמן חלוק מבשרן אלא ודאי אין טעות בספר וכן משמע מהלשון וק"ל. ונראה לתת טעם לדברי רבינו דבפרק הנודר מן הירק איכא פלוגתא לענין הנודר מן הבשר דר"ע אית ליה דעוף בכלל בשר ורשב"ג סובר עוף לא הוי בכלל בשר וגבי אמה"ח כתיב אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו ולדידן דקי"ל הלכתא כר"ע מחבירו אית לן דבשר עוף הוי בכלל בשר דכתיב בקרא ונוהג בו אמה"ח אבל ב"נ למה יהרג דמצי למימר קים לי כרשב"ג דעוף לא הוי בכלל בשר דקרא ולא נהיג ביה אמה"ח שהרי אין זה מבואר בכתוב, ואיכא למימר דלדידהו נמי אסור אלא שאינו נהרג עליו וכן נראה מדברי רבינו. זה נראה לי ליישב סברת רבינו ז"ל דוק ותשכח. רדב"ז שם.

⁹ כ"כ הכס"מ שם וביאר דעת רבינו על פי סוגיא בחולין דאוקמוה למתני' דטהרות דקתני אכל אבר מן החי סופג את הארבעים בבן נח משמע ליה לרבינו דבן נח בעוף איסורא הוא דאיכא אבל מיתה ליכא כדקתני אינו סופג את הארבעים.

¹⁰ השנת הראב"ד שם

¹¹ רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ה הלכה ב

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת חולין

אבר שיש בו עצם אין בו איסור אבמה"ח עד שיפרוש מן החי כברייתו – בשר וגידים ועצמות, אבל אם פירש מן החי הבשר בלבד איסורו משום בשר מן החי, ולא משום אבמה"ח. ויש חולקים¹² וסוברים שאף באבר שאין בו עצם כשחתך מקצתו אין בו משום אבמה"ח, ואינו חייב לדבריהם על החלב משום אבמה"ח אלא כשתלש כוליא בחלבה ואכלה, שהוא אבר שלם.

באבר שאין בו בשר כלל, נחלקו האחרונים אם חייבים עליו משום אבר מן החי, וי"א¹³ שאין בו אבמה"ח כיון שאין האבר עושה חליפין או שמכל מקום פטור כיון שבעצם בלבד בלי בשר אין עליו שם אכילה. וי"א¹⁴ שנוהג בו אבמה"ח.

אינו חייב¹⁵ על אבמה"ח אלא בכזית, שנאמר בו לשון אכילה (דברים יב פסוק כג) ולא תאכל הנפש עם הפֶּשֶׁר, ואין אכילה פחותה מכזית ואפילו אכל אבר שלם אם יש בו כזית חייב פחות מכזית פטור אבל אסור ואין לוקין עליו¹⁶.

האוכל כזית מאבר מן החי ואפי' חתיכה ממנו¹⁷ לוקה, וי"א¹⁸ שאינו לוקה אל אם אכל את כל האבר. וי"א שאכל אבר שלם כברייתו חייב אפילו פחות מכזית¹⁹.

¹² השנות הראב"ד שם

¹³ שו"ת עמק הלכה יו"ד סי' ב' מובא בדרכ"ת שם ס"ק ב ד"ה וגם זאת ועיי"ש דבשו"ת חקרי לב ח"א יו"ד סי' ל"א האריך בזה ולא הכריע

¹⁴ שם בדרכ"ת בשם שו"ת פני אריה סי' ע"ד וס"ל כיון דצטרפי גידים ועצמות לשיעור כזית כדלקמן א"כ ע"כ אינו כשאר איסורין ולהכי שייך שילקה עליה לחודיה

¹⁵ רמב"ם שם הלכה ג

¹⁶ טור סב, ועי' ב"י וט"ז ופמ"ג בשפ"ד ס"ק ג.

¹⁷ ועיין תוס' חולין צ"ו ב'. דס"ל דבעי' שיאכל אבר שלם דחצי מאבר למרות שיש בו כזית אינו לוקה לשיטתם.

¹⁸ רמב"ם שם

¹⁹ עי' אור שמח מאכ"א פ"ה, שהוכיח שהירושלמי נזיר פ"ו ה"א סובר שבאבר שלם א"צ כזית, אולם לא מצאתי באחרונים שחששו לו ואדרבא ביד אברהם יו"ד ק משמע דלא חיי' כלל ורצה להקל שאין דיען בריה באבמה"ח כיון שאינו חייב אלא בכזית

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת חולין

אע"ג דבשאר מאכלות אסורות אין הגידים והעצמות מצטרפים, לשיעור כזית באבר מן החי חידשה התורה²⁰ שהגידים והעצמות מצטרפים לכזית, ובלבד שיהיה בו משהו בשר לפיכך חתך מן האבר כברייתו בשר וגידים ועצמות כזית ואכלו לוקה אע"פ שאין בו בשר אלא כל שהוא.

אבל כיון דהוה חידוש אין לך בו אלא חידושו שאינו חייב אלא כברייתו ולפיכך אם הפריד האבר אחר שתלשו מן החי והפריד הבשר מן הגידים ומן העצמות אינו לוקה עד שיאכל כזית מן הבשר לבדו²¹ ואין העצמות והגידים מצטרפין בו לכזית מאחר ששנה ברייתו.

אולם זהו מצד לאו דאבר מן החי אך איסור בשר מן החי נוהג בכל בשר שפירש מן החי, אף שאינו אבר²². ואינו חייב אלא על אכילת כזית מן הבשר בלבד, ואין הגידים והעצמות שפירשו מן החי מצטרפים להשלים את השעור. אפילו אם פירש בשר מאבר שלם, אין איסורו אלא משום בשר מן החי²³. ואפילו אם לאחר שנפרש אבר מן החי שיש בו גידים ועצמות הפריד את הבשר מן הגידים והעצמות שבו, אינו לוקה עד שיאכל כזית מן הבשר לבדו, שמאחר שאין האבר כברייתו אין חייבים עליו אלא משום בשר מן החי.

פירש מקצת בשר מאבר שאין בו עצם, כגון מהלשון או מהביצים או מהטחול או מהכליות, יש אומרים²⁴ שחייבים עליו משום בשר מן החי. ואף חלב מן החי יש אומרים²⁵ שמלבד איסור חלב יש בו גם משום בשר מן החי.

דף קב:

ג. אכל צפור טהורה בחייה בכל שהוא במיתתה בכזית

²⁰ פירש"י חולין שם "דלחכי פלגינהו קרא לאבר מן החי ובשר מן החי דמיחייב אאבר אף על גב דאין שיעור בשר ואבשר אע"פ שאינו אבר" אכל צפור טהורה חיה שאין בה כזית בשר אלא בצירוף הגידים והעצמות ואכלה כולה מח' בנמ' אם בהמה בחייה לאברים עומדת או לאו לאברים עומדת, כלומר: אם יש על האברים קודם שנפרשו מן הבהמה שם האיסור של אבמה"ח או לא ועיין לח"מ שם ה"ה דדעת הרמב"ם דפטור דלאו לאברים עומדת

²¹ וחייב על בשר מן החי אע"פ שאינו אבר לדעת הרמב"ם

²² שלפיכך חילקה התורה אבר מן החי ובשר מן החי לשני איסורים מיוחדים, להודיענו שחייב על האבר אף על פי שאין בו שעור בשר, אלא שהגידים והעצמות משלימים את השעור, וחייב על בשר מן החי אף על פי שאינו אבר.

²³ רמב"ם שם ה הלכה ב - ג

²⁴ הראב"ד בהשנות פ"ה ה"ב ועי' פמ"ג בשפ"ד סי' סב ס"ק ג.

²⁵ רשב"א חולין צח א ד"ה אמר אביי בשם הראב"ד ור"ן שם בשמו, ועי' ראב"ד בהשנות שם

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת חולין

האוכל עוף טהור חי י"א²⁶ שאפילו כל שהוא לוקה משום אוכל נבלה ואף על פי שאין בו כזית הואיל ואכלו כולו, אבל אינו חייב משום אבמה"ח כיון שאין על האברים קודם שנפרשו מן הבהמה שם האיסור של אבמה"ח²⁷, וי"א²⁸ שאינו חייב משום נבילה עד שיהיה בה כזית בשר. וי"א²⁹ שאם היה בה בשר כזית חייב אף משום בשר מן החי.

ואם אכלו אחר שמת עד שיהיה בו כזית, י"א³⁰ שאף על פי שאין בכולו בשר כזית הואיל ויש בכולו כזית חייב עליו משום נבלה, וי"א³¹ שצריך שיהיה כזית בשר.

ד. וטמאה בין בחייה בין במיתתה בכל שהוא

האוכל בריה³² טמאה בפני עצמה כולה הרי זה לוקה מן התורה משום איסור טמאה³³, ואפילו היתה פחותה מן החרדל, בין שאכלה מתה בין שאכלה חיה, ואפילו סרחה הבריה ונשתנית צורתה הואיל ואכלה כולה לוקה.

ה. לא תאכל הנפש עם הבשר זה אבר מן החי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו זה בשר מן החי ובשר מן הטרפה... אכל אבר מן החי ובשר מן החי ... חייב שתיים

²⁶ רמב"ם שם פרק ד הלכה ג

²⁷ מ"מ וח"מ כאן

²⁸ הלח"מ שם הקשה על רבינו שנבילה אינו חייב בכבריה ואין גדידין ועצמות מצטרפין וכן הקשה הפר"ח סב וכ"כ במים חיים כאן ועיין חידושי הגר"ח הלוי מה שחידש כאן

²⁹ שאפילו להאומרים שבהמה בחייה לאו לאברים עומדת, ואין על האברים קודם שנפרשו מן הבהמה שם האיסור של אבר מן החי, מכל מקום שם בשר יש עליו, כדמוכח מרש"י ד"ה רבי פוסק ועי' מרחשת סי' כג ובלב אריה שם, בארוכה. אולם לדעת תוס' שם תליא זה וזה ואי לאו לאברים עומדת אף משום בשר מן החי אינו לוקה ולר"י שם אפילו אין לאברים עומדת אינה עומדת לחתיכת בשר וקודם שנפרש הבשר מן הבהמה אין עליו האיסור של בשר מן החי

³⁰ רמב"ם שם

³¹ פר"ח שם

³² רמב"ם שם פרק ב הלכה כא

³³ אך אינו לוקה בחייה משום אבמה"ח דלדעת רבינו לאו לאברים עומדת

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | וובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת חולין

מפי השמועה למדו³⁴ שזה שנאמר בתורה שם ולא תאכל הנפש עם הנפש לאסור³⁵ אבר שנחתך מן החי³⁶, ועל אבר מן החי הוא אומר לנה אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו, ואיסור אבר מן החי נזהג בבהמה חיה ועוף בטהורים אבל לא בטמאים.

וכן בשר הפורש מן החי אף על פי שאינו אבר אסור³⁷, והחותר בשר³⁸ מן החי מן הטהורים הרי אותו הבשר טריפה והאוכל ממנו כזית לוקה משום אוכל טריפה, שהרי בשר זה מבהמה שלא נשחטה ולא מתה, מה לי טרפה אותו חיה מה לי חתכה בסכין מה לי בכולה מה לי במקצתה הרי הוא אומר (שמות כב פסוק ל) וּבֶשֶׂר בְּשָׂדֶה מְרֻפָּה לֹא תֹאכְלוּ כִּי־זֶן שְׁנַעֲשִׂית הַבְּהֵמָה בֶּשֶׂר בִּשְׂדֵה הָרִי הִיא טְרִיפָה. ואינו נזהג בטמאים.

בשר הנפרש מן הבהמה אפילו עדיין הוא בתוכה³⁹, כגון שנחתך בפנים קצת בשר ונשארה החתיכה בתוכה, אסור משום בשר מן החי.

בשר מן החי אסור לבני נח, למרות שטרפה הרי מותרת לבני נח, מכל מקום לבני נח יש כתוב מיוחד לאזהרת בשר מן החי, שנאמר (בראשית ט פסוק ד) אֵךְ בֶּשֶׂר בְּנֶפֶשׁ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ, היינו לא תאכלו הבשר בעוד נפשו עמו.

בני נח חייבים על בשר מן החי בבהמות וחיות טמאות כמו בטהורות, שהרי בשר הטמאות מותר להם, וכל שבשרו מותר כשנפרש מן הנפש הרי הוא אסור בעודו עם הנפש⁴⁰.

³⁴ רמב"ם שם פרק ה הלכה א

³⁵ ש"הנפש" הוא אבר חי, שאם יחתכנו אינו עושה חליפין, כנפש הנמולה שאינה חוזרת, ומשמעות הפסוק: לא תאכל הנפש בעודו עם הבשר, בעוד החיות עם הבשר, או משום שישנם אברים שהנשמה תלויה בהם, לכן נקראים כל האברים "נפש. רש"י ור"ן

³⁶ נראה שכוונתו דכיון שנחתך האבר מן החי אפילו שחטה אח"כ לא מהני להצילו מדין אבר מן החי. מעשה רקח שם

³⁷ ולא משום לאו דאבר מן החי, דהתם מדכתבה התורה לא תאכל הנפש על כרחך באבר שלם או בחצי אבר שאינו חוזר מיירי, אבל שאר חתיכות בשר שאינן אבר חוזרין, ואין איסורן אלא משום דכתיב בשר בשדה טריפה לא תאכלו, לבוש סב ב

³⁸ רמב"ם שם פרק ד הלכה י

³⁹ ש"ך סב ס"ק ה

⁴⁰ רשב"א חולין קכט ב בשם הרמב"ן; לח"מ הלכות מלכים פרק ט הלכה יג. ועי' כ"מ שם. ועי' מנ"ח מצוה ענ

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

